

МАТЕРІАЛИ

І Всеукраїнської
молодіжної конференції

«ПЛАТОН МЕНІ ДРУГ, АЛЕ ІСТИНА ДОРОЖЧА»:

теоретико-практичні та методологічні аспекти
розвитку сучасних гуманітарних наук

2-3 березня
2023 року

з міжнародною участю
та благодійною метою

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Філологічний факультет
Наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів
і молодих учених філологічного факультету

МАТЕРІАЛИ

I Всеукраїнської молодіжної конференції
(з міжнародною участю та благодійною метою)

**«Платон мені друг, але істина дорожча»:
теоретико-практичні та методологічні аспекти
розвитку сучасних гуманітарних наук**

2–3 березня 2023 року

ЧЕРНІВЦІ
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
2023

УДК 167/168:7/9](082)
П 375

*Рекомендовано до друку Вченою радою
філологічного факультету
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
(протокол № 7 від 29 березня 2023 року)*

П 375 **«Платон мені друг, але істина дорожча»:** теоретико-практичні та методологічні аспекти розвитку сучасних гуманітарних наук : зб. матеріалів Всеукраїнської молодіжної конференції (2-3 березня 2023 року, м. Чернівці). Чернівці : Чернівець. нац. ун-т. ім. Ю. Федьковича, 2023. 256 с.

ISBN 978-966-423-780-9

У Збірнику представлені результати теоретичних і практичних досліджень у галузі сучасної гуманітаристики: філософії, літературознавства, лінгвістики, релігієзнавства, богослов'я, культурології та міждисциплінарних студій.

Збірник містить матеріали* Всеукраїнської молодіжної конференції з міжнародною участю та благодійною метою, яка присвячена річниці діяльності Наукового товариства студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених філологічного факультету. Конференція була організована та проведена Радою молодих вчених філологічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Для науковців, докторантів, аспірантів, студентів гуманітарних спеціальностей.

ISBN 978-966-423-780-9

УДК 167/168:7/9](082)

** За якість і достовірність результатів дослідження
відповідальність несуть автори*

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2023

ЗЕДІ СМІТ «ПРО КРАСУ»: МЕТАЖАНРОВИЙ ФОРМАТ УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО РОМАНУ

Калинич Катерина

*Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича (Чернівці)*
k.kalynych@chnu.edu.ua

Сажина Алла

*Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича (Чернівці)*
a.sazhyna@chnu.edu.ua

Діахронічний аспект жанру як літературознавчої категорії, відповідаючи запитам суспільства, завжди вирізняється своєю динамічністю. Так, формування усталеної системи жанрологічних канонів частково нівелюється й водночас розширюється завдяки появі нового жанру. Притаманна жанрам еластичність (за С. Скварчинською), орієнтована не лише на літературні потреби часу, а й смаки реципієнтів, слугує необхідним атрактором для формування метажанру. Так, окремий жанровий сегмент, пройшовши етап міжжанрової дифузії, продукує особливий жаровий формат. Цей процес найбільш притаманний епосі постмодернізму, «як наслідок експериментування із зовнішньою формою та внутрішньо змістовим наповненням твору за рахунок інтермедіально-інтертекстуальних зв'язків» (Черниш, с. 144). Метажанровість як таку наскрізно простежуємо і в жанрі університетського роману, зокрема у романі Зеді Сміт «Про красу» (2005).

Молода британська письменниця та есеїстка Зеді Сміт (1975) стає визнаною серед критиків завдяки резонансному роману «Про красу», який було включено в шорт-лист Букерівської премії. Роман, починаючи з 2006 року, удостоювався й ряду інших нагород: англійська літературна премія Сомерсета Моєма, найпрестижніша премія Великої Британії для жінок-письменниць Orange та американська літературна премія за важливий внесок у осмислення проблеми расизму та оцінки культурної спадщини людства Анісфільд-Вулф.

Зеді Сміт – майстриня постмодерністського письма. Роман «Про красу» демонструє архітектонічно-композиційну складність та заплутаність: це своєрідна суміш з епіграфів, інтермедіальних вкраплень, епістолярних фрагментів (листування між персонажами Говардом і Джеромом Белсі) – вочевидь використовується прийом монтажу та ретроспекцій. Авторка вкрай специфічно відтворює й притаманні жанру університетського роману часопросторові параметри: тут складна, наскрізно іронічна строката фабула, наповнена важливими «вічними» темами, розгортається на амфітеатрі вишівського топосу Велінгтонського коледжу. Крім того, з резистентними жанровими ознаками університетського роману (згаданий топос, професійне та особисте життя викладачів/студентів, специфічний хронотоп і проблематика, авторський ідіостиль, іронічний наратив) (див. детал. Калинич с. 113-114) вдало синтезуються жанрові особливості сімейного роману.

В літературі звернення до сімейного наративу явище не нове. Так, починаючи з фольклору і поступово зазнавши чимало жанрових модифікацій (роман-виховання, сімейна хроніка, сімейна сага, генераційний / поколінний роман, роман-ріка), сімейна фабула зустрічається у багатьох національних літературах, позаяк саме сім'я, як стверджує П. Уотмор, виступає «важливим універсальним джерелом людського досвіду» (Whatmore, с. 1).

Опираючись за К. Делл на чотири підходи у класифікації текстів про сім'ю (*сімейний «романс»; домашній роман (сімейно-побутовий), сімейний роман, сімейна сага / сімейна хроніка*) (Dell, с.33-35), констатуємо, що роман З. Сміт «Про красу» поєднує у собі не лише жанрові ознаки сімейного та університетського романів, а й два різновиди сімейного роману – домашній (сімейно-побутовий) та власне сімейний роман.

Так, в ідейний вузол стягується звичні для обох жанрів (університетського та сімейного) теми: наукова кар'єра, наратив навчання, кохання, сімейна вірність, проблема батьків і дітей, вікова криза та ін. Суспільно-культурна актуальність роману Зеді Сміт пов'язана з темою расової та гендерної дискримінації, проблемою самоідентифікації, матеріального становища, університетської етики. Кожен із зазначених зрізів формує порізнену сюжетно-образну доцентрову персоносферу з якимось конкретним персонажем. Такий оригінальний прийом ускладнення персоносфери став гарантом успіху роману.

Крім того, в романі «Про красу» виокремлюємо чотири магістральні фази сімейних стосунків, виокремлені літературознавцем Д. Йонесом: 1) фаза покидання батьківського дому (персонажі Джером, Майкл); 2) фаза залицяння – вибору шлюбного партнера (вже згаданий Джером); 3) фаза батьківства (подружжя Говард і Кікі й Монті та Карлін); 4) фаза смерті героя / героїні (героїня Карлін) (Jonnes с. 207-208). Вони не лише генерують фабулу тексту, а й розкривають ідейний замисел постаті відповідного персонажа(-ів) «в межах самої сім'ї чи у межах стосунків, які охоплює поняття «сім'я» (Jonnes с. 208).

Наслідуючи відомий університетський роман метра цього жанру Девіда Лоджа «Академічний обмін» (1975), авторка використовує його вже традиційну фабулу – порівнює двох професорів різних ментальностей. Зіткнення ментальних протиріч створює виразний іронічний ефект тексту, що, безперечно, приваблює читачів. Сюжетна конструкція роману «Про красу» так само базується на контрасті ворогуючих університетських сімей (американської та британської). Йдеться про інтелектуалів-мистецтвознавців британського походження. Говард Белсі (натепер американський професор, атеїст і демократ) та Монті Кіпс (англієць, запрошений викладати в Америку, запеклий консерватор, християнин, прихований расист) – такі основні важелі сюжетної цілісності. Інтелектуальний конфлікт між двома професорами був спричинений спільним об'єктом їхнього дослідження – Рембрандтом. До цього підключаються протиріччя їхніх політично-філософських позицій, що відбилосся на родинних традиціях обох вороже налаштованих один до одного сімей, і типове для університетського середовища відчуття конкуренції. Хоча ці персонажі обстоювали відмінні наукові концепції, однак, як з'ясовується наприкінці сюжету, обидва вони мали спільні «скелети

у шафі» – їхні інтрижки зі студентками. Таким чином, авторка порушує один з основних конфліктів жанру сімейного роману – чоловік-дружина (конфлікт сімейних відносин). (Ru, с. 2). Наголосимо, що архетип батька «є всеоб'ємним образом Бога, динамічним принципом» (Дудар; Левандовська с. 558) і відіграє вагомую роль у розвитку дитини, її впевненості в собі та у своїх силах, розвитку вмінь та здібностей, самореалізації (Андрусів, с. 4). Тому така девіантна поведінка обох героїв щодо моральних принципів сім'ї, деструктивно вплинула і на поведінку їхніх дітей (деформація іділічного образу сім'ї, ескапізм, порушення юридичного закону).

Принципу контрасту у змалюванні персонажів роману «Про красу» Зеді Сміт дотримується систематично. Скажімо, це простежується у зображенні дружин: жінка Говарда – темпераментна афроамериканка Кікі, тоді як Карлін Кіпс постає класичною берегинєю домашнього вогнища. Проте, ці ніби не зовсім інтелектуальні персони, що, як виявляється, навіть не мають вишівської освіти, наділені, за К. Г. Юнгом, архетипними материнськими властивостями: «магічний авторитет жіночого, мудрість і духовна висота <...>, добрі, турботливі, підтримуючі, забезпечуючі ріст» (Юнг, с. 114), саме ці жіночі іпостасі виступають справжніми поціновувачками «краси» (згадаємо назву роману!), як естетичної, так і духовної. Підкреслюється у тексті й соціокультурні конструкції жіноцтва, акумулюючись в силі материнської любові та в прищепленні молодшому поколінню культурного ядра ціннісних якостей (Лузанова, с. 45). Крім того, ці жіночі образи, презентуючи сповнене складних психологічних і побутових проблем приватне життя університетської професури, допомагають розкрити й ряд інших проблем: приміром, гендерну та расову.

Виразним чинником поетики роману виступив інтертекст, апелюючи до творчості В. Шекспіра. Зокрема, інтерпретуючи на сучасний лад відому інтригу про ворогуючі сім'ї – Джером Белсі (Ромео) та Вікторія Кіпсі (Джульєтта), роман ускладнює її перебігом інших любовних перепитій та вишівських стосунків. Однак авторка інтерпретує Шекспірівську ситуацію парадоксально, говорячи про те, що в даному разі для сучасного Ромео об'єктом закоханості слугувала сім'я Кіпсів як така, виокремлюючи Вікторію як одну з їх числа.

До означеної інтриги припасовується сюжетна лінія про студентів Зору та Карла. Зора не дуже талановита, як вважає викладачка літератури, проте сумлінна дочка університетського професора. Натомість талановитий юнак Карл через свій низький соціальний стан не має змоги відвідувати коледж. Вочевидь, чіткий контраст між цими двома образами утворює класова нерівність.

Треба відзначити, що Зеді Сміт вдалося відтворити типові вишівські фігури. Наратив Говарда Белсі та викладачки літератури, його подруги, а згодом і коханки Клер Малколм перебивається оповідним наративом авторки, яка, звернемо увагу, не забуває коментувати новітні методологічні прийоми університетського викладання. Так, викладацька популярність Клер серед студентського середовища базується на її вмінні писати хороші вірші, відчувати структуру поетичного тексту, а також знаходити талановиту молодь і справедливо оцінювати її нестандартні відповіді. Постає класичним персонажем і Говард Белсі, що здався студентам складним для сприйняття та викликав острах, який він сам

вважав ознакою поваги. Він був прибічником впізнаваної нам усім манери викладання, хоча й показував на своїх лекціях класиків у незвичному ракурсі, навіть використовував інтерактивні методи навчання і ставив проблемні питання.

Нарешті, слід також констатувати, що жанр університетського роману, як правило, передбачає і міститься на певній науковій концепції. Так, назва роману «Про красу» прямо відсилає нас до Платонівського діалогу «Бенкет» з його центральною фабулою обговорення на сімпозіоні між Сократом та його співрозмовниками про Ерота та ідею краси. Аналогічно інтелектуалка Клер час від часу збирає спудеїв у престижному клубі «Зупинка». Серед читців любительської поезії, виконавців репу та сучасної музики у незвичній для класичного вишівського життя обстановці, як і у Платона, теж обговорюються нові естетичні ідеї.

Роман З. Сміт, інтегруючи жанрові ознаки університетського та сімейного романів, розкриває внутрішні конфлікти не лише двох ворогуючих сімей, а й всього вишівського середовища. Авторка виразно ускладнює жанрову форму університетського роману, підкреслює його саме постмодерністську стилістику, ризоматичну іронічну фабулу та актуальні ідеї, які фіксують проблематику історичного моменту.

Список використаних джерел:

1. Dell K. The Family Novel in North America from Post – war to Post – Millennium: A study in Genre. 239 p. URL: <https://d-nb.info/976174383/34>. (accessed: 16 February 2023).
2. Jonnes D. The matrix of narrative: family systems and the semiotics of the story. Berlin ; New York: Mouton de Gruyter, 1990. 293 p.
3. Ru Y-L. The family Novel. Toward a generic definition. New York: Peter Lang Publishing Inc, 1992. 215 p.
4. Skwarczynska S. Wstep do nauki o literaturze. T III. Warszawa, 1965.
5. Whatmore P. «That Mysterious Thing...» Family Concepts in «The Forsyte Saga», «To the Lighthouse», «Mrs. Dalloway» and «Ulysses». ZAA Studies: Language, Literature, Culture: Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik. A Quaterly of Language, Literature and Culture. Band 6. 2001. 228 p.
6. Андрусів Л. Архетип батька: історико-філософський аналіз. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2019. Вип. 24. Том 1. С. 4-8.
7. Дудар О., Левандовська І. Особливості художньої реалізації архетипу батька у романах Ірини Вільде «Сестри Річинські» та Теодора Драйзера «Оплот». *Мова і культура*. 2015. Вип. 18. Т 1 (176). С. 557-564.
8. Калинич К. «Університетський роман» (Campus novel/University Fiction): генеза та актуальні параметри жанру. *Питання літературознавства*. 2022. Вип. 105. С. 111-136.
9. Лузанова О. The formation of the mother archetype in world culture and literature. *Філологічні діалоги*. 2021. Вип. 7. С.44-50.
10. Черниш А. Особливості жанрової дифузії в постмодерному тексті. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Літературознавство*. 2015. № 8. С. 143-146.
11. Юнг К.-Г. Архетипи і колективне несвідоме / пер. з нім. Катерина Котюк; наук. ред. Олег Фешовець. Львів: Астролябія, 2013. 588 с.

Наукове видання

«Платон мені друг, але істина дорожча»:
теоретико-практичні та методологічні аспекти розвитку
сучасних гуманітарних наук

*Матеріали I Всеукраїнської молодіжної конференції
(з міжнародною участю та благодійною метою)*

Відповідальні за випуск

Альона Тичініна
Ірина Горохолінська

Дизайн та верстка

Юліанна Віщак

Підписано до друку 13.04.2023. Формат 60x84/16
Папір офсетний. Електронне видання.
Умов.-друк. арк. 14,0. Обл.-вид. арк. 15,1. Зам. 3-002.
Видавництво Чернівецького національного університету
58012, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2
е-mail: ruta@chnu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №891 від 08.04.2002

2023

ISBN 978-966-423-780-9

9 789664 237809 >

Дизайн:
Юліанна Віщак